

การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการ บริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทย ในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา

दनัย ปรืชาเพิ่มประสิทธิ^๑

บทคัดย่อ

แม้ประเทศไทยจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กลับมีรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงทำให้การบริหารจัดการอริกรณ^๑ทั้ง ๔ ด้วยอริกรณสมถะทั้ง ๗ เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ความล่าช้า ความเป็นธรรม ข้อเด่นของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบันคือความเป็นเอกภาพและมีความใกล้ชิดกับรัฐ ข้อด้อยคือการประทุษร้ายพระธรรมวินัยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้เพราะปัจจัยแวดล้อม ๓ ประการคือ ๑) พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ๒) โครงสร้างของมหาเถรสมาคม และ ๓) ระบบสมณศักดิ์ แนวทางแก้ไขคือ ๑) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยและบัญญัติขอบเขตอำนาจของอาณาจักรและพุทธจักรให้ชัดเจน ๒) ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจเพื่อความรวดเร็วและเป็นธรรม และ ๓) แก้ไขระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามพระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ระบบการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทย, ข้อเด่น ข้อด้อย

^๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานโครงการปริญญาโทสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

An Analysis of the Strengths and Weaknesses of the Management Systems of Thai Buddhist Organizations in Terms of Their Effectiveness and Contribution to Buddhism

Abstract

Buddhist organizational management systems resemble those of an absolute monarchy even though the Thailand's political system has become a constitutional democracy. This absolute system in the Buddhist sphere has caused many issues such as delays and injustice. The pros of the system are it encourages unity and close connection to the state and to key leaders. However, the cons include distorting the Dharma vinaya and deteriorating the faith of local citizens due to three main factors (1) the Sangha Act 1962, (2) the structure of the Sangha Supreme Council of Thailand, and (3) the monastic ranks system of monks.

Recommendations were to (1) revise the Sangha Act and establish clear boundaries between the state's and the Sangha governance, (2) re-structure the Sangha Supreme Council of Thailand and National Office of Buddhism and simplify operational processes, and decentralize and empower authority so that decisions are made efficiently and fairly. (3) remove the monastic ranks system from the managerial position to avoid the issue around personal benefits and potential abuse of power, and to allow the systems to be effective and following Dharma vinaya.

Keywords : The Management Systems of Thai Buddhist Organizations, Strengths and Weaknesses

๑. การบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในพระธรรมวินัย

คำว่า “บริหาร” หมายถึง ๑) ออกคำสั่ง เช่น การบริหารร่างกาย ๒) ปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่น, ดำเนินการ, จัดการ เช่น บริหารธุรกิจ ๓) กล่าวแก่ เช่น ราชบริหาร ๔) คำแถลงไข เช่น พระพุทธบริหาร (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๖๐๙) ส่วนความหมายของคำว่า “บริหารจัดการ” ในทางวิชาการนั้น คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ในตำราหรือหนังสือส่วนใหญ่ทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกันสามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (สุรัสวดี ราชกุลชัย, ๒๕๔๓ : ๓) และบางครั้งใช้รวมกันเป็น “การบริหารจัดการ” ในพระไตรปิฎกมีความหมายของคำว่า “บริหาร” ในหลายแบบ แต่สามารถสรุปได้ว่าการบริหารสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นนามธรรม การบริหารที่เป็นรูปธรรม เช่น การบริหารครุฑ (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๑ มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๖ : ๖๙๙) การบริหารร่างกาย รวมถึงการบริหารตนให้สะอาดจากกายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถา แปล อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ทุกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๒, ๒๕๓๗ : ๒๘๘) โดยสรุปคือการบริหารชั้น ๕ (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑, ๒๕๓๖ : ๕๙)

นอกจากจะใช้คำว่าบริหารกับวัตถุที่มีชีวิตแล้ว วัตถุที่ไม่มีชีวิตก็สามารถใช้คำว่าบริหารได้ เช่น การบริหารข้าว (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก เล่ม ๒ ภาค ๒, ๒๕๓๖ : ๑๘-๑๙) การใช้คำว่าบริหารกับวัตถุอื่นๆ เช่น ผ้าจีวร (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๓ มหาวิภังค์ ปฐมภาค-ทุติยภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๗ : ๗๑๘) คำว่าการบริหารยังใช้กับการจัดการในระดับรัฐได้ (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย นิทานวรรค เล่ม ๒, ๒๕๓๗ : ๓๓๘) ส่วนการบริหารนามธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้มีมากมาย เช่น การบริหารปัญญาหรือเรียกว่าปาริหาริยปัญญา (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑ ภาค ๑, ๒๕๓๖ : ๑๓๐-๑๓๑) การบริหารจิตหรือสมาธิที่เกี่ยวกับฌาน (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑, ๒๕๓๖ : ๖๐๔) แม้แต่การประพตติจุดงค์ก็เป็นสิ่งที่ต้องบริหาร (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๒, ๒๕๓๖ : ๔๗๐) และการบริหารกรรมฐาน (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๒ มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๗ : ๓๕๑-๓๕๒) รวมถึงการบริหารพระปริยัติสัทธรรมได้อีกด้วย (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๑ มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๖ : ๓๔๘) กล่าวโดยสรุป คำว่าบริหารในด้านนามธรรมก็ดูไม่ต่างจากคำว่าบริหารในด้านรูปธรรมก็คือในความหมายของการดำเนินการและการจัดการนั่นเอง

๑.๑ การบริหารจัดการในสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องการบริหารภิกษุสงฆ์ของพระองค์ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเมตไตรยจักทรงบริหารภิกษุสงฆ์หลายพันเหมือนตลาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อย ในบัดนี้ (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย,

พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑, ๒๕๓๖ : ๑๒๐) เมื่อพิจารณาองค์การคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล หากนำมาเทียบเคียงกับบริษัทในปัจจุบันพบว่าโครงสร้างองค์การสมัยแรกเป็นโครงสร้างที่เรียบง่าย การบริหารจัดการของพระพุทธเจ้าทรงใช้สิกขาบทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์และทรงบริหารจัดการด้วยพระองค์เอง เมื่อคณะสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น สังฆมณฑลแพร่หลายไปในวงกว้างก็มีการกำหนดวิธีการที่ผู้มีอาวุโสกว่าและบวชมานานกว่าจะดูแลผู้เข้ามาใหม่และผู้อ่อนอาวุโสกว่า (นวพร เรื่องสกุล, ๒๕๔๘ : ๘๐-๘๙)

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการ

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นกฎระเบียบในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๑ มหาวีถังค์ ปฐมภาค และอรรถกถา, ๒๕๓๖ : ๓๙๓) คัมภีร์อรรถกถาได้ขยายเรื่องประโยชน์ ๑๐ ประการนี้ว่า ๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งความประพฤตินี้ๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นไว้โดยความเห็นร่วมกัน ๒) เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์หมายถึงเพื่อประโยชน์แก่ความอยู่เป็นสุขด้วยความเป็นอยู่ร่วมกัน ๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก คือ เพื่อกำราบคนผู้ด้าน ประพฤติทราม ๔) เพื่อความอยู่สำราญแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม คือผู้มีศีลเป็นที่รัก เมื่อรู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ สิ่งที่มีโทษและไม่มีโทษ ชัดคั่นเขตแดนแล้ว ย่อมไม่ลำบาก ไม่รำคาญ ๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีในปัจจุบัน ๖) เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์

ความเดือดร้อนที่จะมีมาในภายหน้าหรือภพหน้า ๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส คือเมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ คนทั้งหลายที่ยังไม่เลื่อมใสได้ทราบสิกขาบทบัญญัติ หรือได้เห็นภิกษุทั้งหลายปฏิบัติสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติ ย่อมเลื่อมใสว่าสมณศากยบุตรเหล่านั้นย่อมอยู่เห็นทางเว้นจากธรรมที่ตั้งความกำหนัด ความขัดเคืองและความลุ่มหลงของมหาชนในโลกเหล่านั้น ๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว คือ คนทั้งหลายแม้เลื่อมใสในพระศาสนาแล้วเมื่อได้ทราบสิกขาบทบัญญัติหรือได้เห็นภิกษุทั้งหลายปฏิบัติสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปว่าพระสงฆ์คอยเฝ้ารักษาวินัยสังวร ซึ่งมีอาหารครั้งเดียวตลอดชีวิต เป็นความประพฤติประเสริฐ เป็นผู้มีปกติทำกรรมที่ทำได้ยาก ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม คือ เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ ภิกษุทั้งหลายย่อมเรียนสิกขาบทและวิภังค์แห่งสิกขาบทนั้นและพุทธวจนะอื่นเพื่อส่องความแห่งสิกขาบทและวิภังค์นั้นและเมื่อปฏิบัติสิกขาตามที่ได้ทรงบัญญัติไว้ย่อมบรรลุโลกุตระธรรมที่ตนจะพึงบำเพ็ญข้อปฏิบัติแล้วบรรลุได้ด้วยการศึกษาปฏิบัติ ศีลธรรมจึงตั้งอยู่ ยั่งยืน ด้วยสิกขาบทบัญญัติ ๑๐) เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๑ มหาวีถังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๖ : ๗๓๗-๗๔๑) ในหัวข้อต่อไปจะได้พิจารณาหลักการบริหารจัดการคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัยว่ามีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร

๑.๓ การบริหารจัดการคณะสงฆ์

สมัยปฐมโพธิกาล เมื่อพระสาวกยังมีจำนวนไม่มาก พระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการด้วยพระองค์เองโดยการแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัยจุฬายนิตบัญญัติทรงปกครองดูแลฝ่ายบริหารและทรงวินิจฉัยอภิรณต่างๆ

ด้วยพระองค์เองดูจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยหลักธรรมมาธิปไตย (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๗ : ๑๕๐) แต่เมื่อเรื่องราวของคณะสงฆ์มีมากขึ้น อธิกรณ์หรือคดีสงฆ์ รวมทั้งเรื่องอื่นๆ ที่สงฆ์ต้องดำเนินการได้เกิดขึ้นมากมาย พระพุทธเจ้าจึงทรงให้พระภิกษุสงฆ์บริหารจัดการด้วยวิธีจำแนกอธิกรณ์เป็น ๔ ข้อ คือ ๑. วิวาหาธิกรณ์ หมายถึง การเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ๒. อนุวาหาธิกรณ์ หมายถึง การโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ ๓. อาปัตตาธิกรณ์ หมายถึง การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ ๔. กิจจาธิกรณ์ หมายถึง กิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๖ จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๗ : ๕๕๗-๕๕๙)

เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอธิกรณ์สมณะ ๗ ซึ่งหมายความว่าธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์หรือวิธีการดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น

ให้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อยด้วยดี มี ๗ ประการ คือ ๑) สัมมุขาวินัย ตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้งโจทและจำเลยพร้อมพยาน ตามพยานหลักฐาน ๒) สติวินัย ถือสติเป็นหลัก การยกเลิกความผิดเพราะเป็นพระอรหันต์หรืออริยบุคคลที่จะไม่ทำผิดวินัยในข้อนั้นได้ ๓) อมูหวินัย ผู้หายจากเป็นบ้า การยกเลิกความผิดเพราะผู้กระทำผิดนั้นวิกลจริตหรือเป็นบ้า ๔) ปฏิญญาตกรณะ ทำตามที่รับ การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด ๕) ตัสสปापियสิกา ลงโทษแก่ผู้ทำผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยานผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์ ๖) เยภุยยสิกา การตัดสินตามมติเสียงข้างมาก ๗) ตินวัตถารกะ ดูกลบไว้ด้วยหญ้า วิธีประณีประนอม การตัดสินยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกันในกรณีทะเลาะกัน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๖ จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา, ๒๕๓๗ : ๖๐๗-๖๑๓) อธิกรณ์ทั้ง ๔ จึงบริหารจัดการด้วยวิธีต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ การจัดการอธิกรณ์ด้วยอธิกรณ์สมณะ

อธิกรณ์ (เรื่องราว)	อธิกรณ์สมณะ (การจัดการ)
๑. วิวาหาธิกรณ์	๑) สัมมุขาวินัย ๒) เยภุยยสิกา
๒. อนุวาหาธิกรณ์	๑) สัมมุขาวินัย ๒) สติวินัย ๓) อมูหวินัย ๔) ตัสสปापियสิกา
๓. อาปัตตาธิกรณ์	๑) สัมมุขาวินัย ๒) ปฏิญญาตกรณะ ๓) ตินวัตถารกะ
๔. กิจจาธิกรณ์	๑) สัมมุขาวินัย

พระพุทธเจ้าทรงเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ แล้วทรงนำความรู้ในธรรมนั้นมาจัดตั้งวางระบบในหมู่ มนุษย์ให้สำเร็จผลตามธรรมนั้นคือจัดตั้งวินัยได้ด้วย วินัย จึงมีความหมายเป็นการจัดระเบียบชีวิตและการจัดระบบ สังคมสงฆ์ทั้งหมด เช่น การจัดระบบเศรษฐกิจในเรื่อง ความเป็นอยู่เกี่ยวกับปัจจัย ๔ จัดระบบการบริหาร การปกครอง การพิจารณาตัดสินคดี ฯลฯ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๓๘ : ๘-๑๒) จากวิธีการจัดการที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเรื่องการจัดกาธรรมาภิบาลจะเห็นได้ ว่าคือการจัดตั้งรูปแบบ วางระบบระเบียบต่างๆ ของสังคม สงฆ์ การจำแนกอธิการและวิธีระงับอธิการจึงเป็นตัวอย่าง ของการค้นพบธรรมของพระพุทธเจ้าและทรงบัญญัติวินัย เพื่อบริหารจัดการธรรมหรือความจริงตามกฎธรรมชาติ นั้นอำนวยผลเป็นคุณค่าที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ ซึ่งมี องค์ประกอบที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ ๑) มีปัญหา คือเข้าถึง ตัวธรรม รู้ความจริงในเรื่องนั้นๆ รู้ความถูกต้องดังงามที่พึง ต้องการ ๒) เจตนาดี คือเจตนาบริสุทธิ์ถูกต้องดังงาม มุ่งผล ที่สอดคล้องตามธรรมที่รู้นั้น

๑.๔ คุณค่าของการบริหารจัดการในพระธรรมวินัย

คัมภีร์ชาดกกล่าวถึงคุณธรรมของผู้บริหารคณะ ว่าการบริหารที่มีคุณค่าต้องประกอบไปด้วยกำลังกาย และกำลังใจ โดยกำลังใจได้แก่ศีล ปัญญา และสุตะ โดย การบริหารนั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนเองและผู้อื่น ด้วย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๓ ภาค ๕, ๒๕๓๗ : ๒๙๗-๒๙๘) หากจะจำกัดความเฉพาะการบริหารคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้า ทรงบริหารสงฆ์ด้วยการแสดงธรรมเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นผลจากการตรัสรู้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตร และอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ภาค ๑, ๒๕๓๖ : ๒๗๔) นอกจากนี้ การบริหารภิกษุสงฆ์ก็คือ การแสดงธรรมอย่างไม่มีปิดบังซ่อนเร้น (มหามกุฏราช

วิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ภาค ๑, ๒๕๓๖ : ๒๗๔-๒๗๕) พระพุทธเจ้ามิได้ทรง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนพระองค์เพราะไม่ทรงถือพระองค์ เป็นจุดศูนย์กลางแต่ทรงถือธรรมหรือหลักการเป็นใหญ่ มากกว่าบุคคล นอกจากจะเน้นความสำคัญทั้งตัวคนและ หลักการแล้ว พระพุทธศาสนายังคำนึงถึงความสำคัญของ โลกหรือสังคมซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมด้วย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, ๒๕๔๔ : ๔๖)

การบริหารในพระพุทธศาสนาด้านคุณค่าต้อง เป็นการบริหารที่เน้นอาศัยธรรมะเป็นหลักโดยหลักธรรม ที่เป็นคุณค่าที่เกิดจากการบริหารก็ได้แก่ ศีล สมาธิ และ ปัญญา โดยการบริหารจัดการด้วยธรรมะนั้นต้องบริหาร อย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ด้วย หากพระภิกษุ สงฆ์ไม่ยอมรับหลักพระธรรมวินัยว่าเป็นเกณฑ์ที่สำคัญ ที่สุดในการตัดสินเรื่องของพระภิกษุสงฆ์ก็เปรียบเสมือนกับ การไม่ยอมรับภิกษุภาวะของตนเองที่อาศัยพระธรรมวินัย ด้วยเช่นเดียวกัน เพราะว่าพระภิกษุสงฆ์นั้นถือกำเนิดขึ้นมา จากพระธรรมวินัย ขั้นตอนการเปลี่ยนจากฆราวาสมาเป็น พระภิกษุตั้งแต่การบรรพชา การอุปสมบท การประพฤติ ในสิกขาบท การประพฤติปฏิบัติในวัตรต่างๆ เช่น การปลง อาบัติ การออกจากอาบัติ การเข้าอยู่ปริวาสกรรม รวมถึง การทำสังฆกรรมทุกอย่างจนถึงที่สุดแม้การลาสิกขาล้วน เกิดจากหลักการในพระธรรมวินัยทั้งสิ้น ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์ เรื่องคุณค่าจากการบริหารนี้เป็นหลักในการวิเคราะห์ การบริหารจัดการพระสงฆ์ในหัวข้อต่อไป

๒. การบริหารจัดการองค์การพระพุทธ- ศาสนาในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๕ – ปัจจุบัน

โครงสร้างการบริหารจัดการองค์การพระพุทธ- ศาสนาโดยเฉพาะคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน มีพัฒนาการไปตามยุคสมัยจากระบบบริหารจัดการที่

เรียงง่ายตามพระธรรมวินัยก็กลายเป็นระบบบริหารจัดการที่ซับซ้อนมากขึ้นตามพัฒนาการของประเทศ อย่างไรก็ดี ตั้งแต่บ้านเมืองเริ่มมีการใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ก็ได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นโดยรูปแบบการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์นั้น สรุปได้เป็น ๓ รูปแบบตามความแตกต่างกันตามอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

องค์การแบบที่ ๑ มีลักษณะการบริหารจัดการเหมือนการปกครองราชอาณาจักรในระบอบราชาธิปไตย การปฏิบัติงานขององค์การเป็นไปโดยสะดวกเพราะเป็นแบบถืออำนาจเป็นใหญ่ การบริหารจัดการทุกอย่างอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์เป็นสำคัญ เช่น การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะมณฑล แต่ในบางครั้งการบริหารจัดการเป็นไปตามความประสงค์ของผู้มีอำนาจมากเกินไป จนเป็นเหตุให้มีคณะปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๕ อันเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

องค์การแบบที่ ๒ มีลักษณะการบริหารจัดการแบบการปกครองราชอาณาจักรในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คือ การบริหารจัดการโดยคณะสังฆมนตรีโดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุข แยกอำนาจบัญญัติสังฆานัติ อำนาจบริหาร และอำนาจวินิจฉัยอธิกรณ์ออกจากกัน สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร เจตนารมณ์ของการตรากฎหมายเพื่อให้เกิดความถ่วงดุลอำนาจและเพื่อให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยและเพื่อรวมพระสงฆ์ ๒ คณะเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติกลับเกิดความขัดแย้งในสังฆมณฑลนานปีการจนทำให้การสังคายนาพระธรรมวินัยและการรวมสงฆ์เข้าเป็นคณะเดียวกันล้มเหลวจนเป็นเหตุให้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ขึ้นใช้แทน

องค์การแบบที่ ๓ มีลักษณะยึดองค์การแบบที่ ๑ เป็นหลักใหญ่และใช้แบบที่ ๒ ผสมผสานจัดว่าอยู่ในสายกลางโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก องค์การที่จัดตามแบบนี้ใช้นานจนถึงปัจจุบัน (พระพรหมกวี (วรวิทย์), ๒๕๕๖ : ๑๑)

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์เฉพาะแบบที่ ๓ เพราะขอบเขตงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์หลังจากที่มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้ในปัจจุบันเท่านั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีผลบังคับใช้เป็นเวลา ๓๐ ปี รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบริหารจัดการและการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด แต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดบางประการ เช่น เพิ่มจำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากเดิมไม่เกิน ๘ รูปเป็นไม่เกิน ๑๒ รูป ในมาตรา ๑๒ และมีการกำหนดหน้าที่ของมหาเถรสมาคมไว้ชัดเจนขึ้นในมาตรา ๑๕ (สุทธิพงศ์ ต้นตยาพิศาลสุทธิ, ๒๕๔๑ : ๒๖-๒๗) อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติฉบับนี้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภทคือ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ ส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจทั้งสามคือนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการของมหาเถรสมาคมมีการแก้ไขเล็กน้อย (พระมหาไชว์ ผลเจริญ, ๒๕๕๓ : ๑๘๘-๑๘๙)

ต่อมารัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ส่งผลให้เกิดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีฐานะเป็นหน่วยราชการระดับกรมขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและบุคลากรจึงมีอำนาจหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยมีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงาน สนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยการทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์คุ้มครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษาจัดการศาสนสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา โดยมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง
๒. รับสนองงาน ประสานงานและถวายเป็นการสนับสนุนกิจการและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์
๓. เสนอแนวทางการกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา
๔. ส่งเสริม ดูแล รักษาและทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา
๕. ดูแล รักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง
๖. พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา
๗. ทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม
๘. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือนายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย (คู่มือพระสังฆาธิการ, มมป : ๑๐๒-๑๑๕)

๓. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

หัวข้อนี้จะรวบรวมปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาตั้งแต่มีพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ ผู้วิจัยจะนำเสนอจากอิทธิกรณ ๔ แต่จะไม่กล่าวถึงกิจจากริทธิกรณเนื่องจากเป็นกิจจากริทธิกรณต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น การให้อุปสมบท การให้ผ้ากฐิน จึงมักไม่เกิดปัญหาในการบริหารจัดการและไม่ได้มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในวงกว้างนัก ในขณะที่องค์การสงฆ์ก็สามารถบริหารจัดการกิจจากริทธิกรณให้เป็นไปได้ด้วยดีตามหลักพระธรรมวินัย แต่การบริหารจัดการอิทธิกรณที่เหลือนั้นหากบริหารจัดการไม่ดีแล้วมักจะทำให้เกิดปัญหากระทบกระเทือนต่อศรัทธาอันจะมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในวงกว้าง ดังต่อไปนี้

๓.๑ ปัญหาการบริหารจัดการวิวาทาธิกรณ

ปัญหาการบริหารจัดการเรื่องวิวาทาธิกรณนี้หมายถึงการถกเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัยในประเทศไทยนั้นจะขอยกตัวอย่างกรณีสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ กรณีสันตโศกกับการตีความพระธรรมวินัย

วิวาทาธิกรณในกรณีนี้เป็นการถกเถียงกันเรื่องพระธรรมวินัย เช่น เรื่องการโกนคิ้ว การฉันเนื้อสัตว์ การไม่กราบพระพุทธรูป กรณีเหล่านี้สามารถใช้อธิกรณสมณะในข้อสัมมุขาวินัยและเบญจยสิกขาในการบริหารจัดการได้ทั้งสิ้น แต่องค์การคณะสงฆ์ไม่ใช้วิธีการนี้เป็นหลักแต่กลับใช้กฎหมายทางโลกมาร่วมจัดการอิทธิกรณเพราะนอกจากจะมีการถกเถียงเรื่องพระธรรมวินัยแล้วยังมีการใช้หลักกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนในการจัดการเรื่องนี้ด้วย กรณีนี้จึงเป็นตัวอย่างปัญหาใน

การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ที่ไม่สามารถจัดการตามพระธรรมวินัยได้เองจึงต้องอาศัยกฎหมายทางโลกซึ่งมีความสัมพันธ์กับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอาญา

กรณีสันตโตโสภกิจเป็นตัวอย่างของการให้ความสำคัญแก่พระธรรมวินัยน้อยกว่ากฎหมายทางโลก กล่าวคือองค์การคณะสงฆ์นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ในการวินิจฉัยบางเรื่องแต่อีกหลายเรื่องกลับนำกฎหมายทางโลกมาตัดสินและให้น้ำหนักมากกว่าพระธรรมวินัย สิ่งเหล่านี้จึงแสดงถึงความล้าหลังของการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลต่อคุณค่าพระพุทธศาสนาในเรื่องของการบริหารจัดการด้วยธรรมะเพราะส่งผลต่อประโยชน์ตนคือความเชื่อของปัจเจกชนและประโยชน์ผู้อื่นคือพุทธศาสนิกชนที่ควรจะได้รับรู้ความจริงที่ถูกต้องจากการแก้อธิกรณ์ในเรื่องนี้แต่เมื่อองค์การคณะสงฆ์ใช้กฎหมายทางโลกเป็นหลักจึงทำให้ข้อเท็จจริงในพระธรรมวินัยไม่ได้รับการแก้ไขเพราะอธิกรณ์ไม่ได้ถูกบริหารจัดการให้สงบระงับไปนั่นเอง

๓.๑.๒ กรณีธรรมกายกับคำสอนเรื่องนิพพานและพระไตรปิฎก

แม้องค์การคณะสงฆ์จะตัดสินวิวาทาทิกรณ์ของวัดพระธรรมกายสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยด้วยการใช้อุपाทิกวิธีคือการให้ภิกษุผู้ทรงคุณธรรมเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งในกรณีนี้ มหาเถรสมาคมได้ให้พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ซึ่งถือเป็นพระนักปราชญ์ในยุคนั้นเป็นผู้วินิจฉัยอธิกรณ์แต่อธิกรณ์นี้ก็ไม่ระงับไปเสียทีเดียวเพราะสมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระลิขิตส่วนพระองค์ออกมาซึ่งมีความเห็นขัดแย้งกับพระพรหมโมลีและแม้ว่าสมเด็จพระสังฆราชจะทรงมีพระลิขิตอีกหลายฉบับแต่ก็ไม่สามารถระงับอธิกรณ์เรื่องนี้ให้จบลงได้ ที่น่าสนใจก็คือสมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระลิขิตว่ามหาเถรสมาคมหมดหน้าที่แล้วต่อจากนั้นย่อมเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้รักษากฎหมาย

หรือของผู้มีหน้าที่ในการรักษาพระพุทธศาสนาหรือพระลิขิตที่ว่าพระองค์ได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับอดีตเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายสมบูรณ์ที่สุดแล้ว ส่วนกรรมการมหาเถรสมาคมทั้งหลายจะทำอะไรต่อไปพระองค์จะไม่ทรงรับรู้อีก

ความเห็นต่างในพระธรรมวินัยเช่นนี้ควรใช้หลักเหตุผลยสุติกาหรือการใช้เสียงข้างมากในการระงับอธิกรณ์แต่มหาเถรสมาคมก็ไม่ใช่วิธีดังกล่าว การวินิจฉัยของพระพรหมโมลีและพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราชจึงแสดงให้เห็นถึงปัญหาในการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ปัจจุบัน วัดพระธรรมกายยังคงเผยแพร่คำสอนของสำนักตนในแนวทางเดิมต่อไปได้ไม่ต่างจากก่อนที่จะมีการตัดสินอธิกรณ์และทวีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อยๆ ตามสื่อต่างๆ ขยายไปในวงกว้างทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการเดินรุดงค์ธรรมชัย การมีช่องรายการธรรมะผ่านดาวเทียมเผยแพร่ไปทั่วโลก การอวดอุตริมนุสสรณเรื่องสติฟ จอบส์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าองค์การคณะสงฆ์ไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอธิกรณ์วัดพระธรรมกายให้ระงับได้อย่างเหมาะสม

๓.๑.๓ กรณีพระเกษมตบหน้าพระพุทธรูป

กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการที่ไม่ใช้หลักพระธรรมวินัยแต่กลับใช้กฎหมายทางโลกในการจัดการพระเกษม เช่น การหาความผิดในเรื่องการบุกพื้นที่ป่าแทนการถกเถียงวิวาทาทิกรณ์เรื่องต่างๆ เช่น การไหว้พระพุทธรูปซึ่งถกเถียงกันมาตั้งแต่กรณีสันตโตโสภแล้วกว่า ๒๐ ปี องค์การคณะสงฆ์กลับไม่มีข้อสรุปให้แก่สังคมได้ว่าเรื่องดังกล่าวถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยหรือไม่และทั้งๆ ที่สามารถบริหารจัดการด้วยอธิกรณ์สมณะ ๒ อย่างคือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) เภยยุยสุติกา หรืออาจจัดการได้ด้วยสัมมุขาวินัยอย่างเดียวโดยไม่ต้องอาศัยเภยยุยสุติกาก็ได้

ว่าข้อเท็จจริงเรื่องนี้คืออะไร แต่เนื่องจากองค์การคณะสงฆ์ไม่บริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัยจึงยังคงเป็นเรื่องที่ถกเถียงต่อกันมาจนถึงปัจจุบันโดยพระเกษมก็ยังคงยืนยันว่าสิ่งที่ตนทำนั้นผิดทางโลกแต่ไม่ผิดทางธรรมอยู่เช่นเดิม

๓.๒ ปัญหาการบริหารจัดการอนุวาทิกรณ

อนุวาทิกรณคือการใจหหรือการกล่าวหากันด้วยอาบัติต่างๆ ตัวอย่างอิกรณประเภทนี้มีทั้งเรื่องพิสูจนได้ว่า เป็นอาบัติจริงและหลายเรื่องที่ยังไม่ได้พิสูจนหรือไม่สามารถพิสูจนได้ว่าเป็นอาบัติ แต่เรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นปัญหาในการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ กรณีพระนิกรเสพเมถุน

พระครูใบฎีกานิกร ธรรมวาทิ ซึ่งเป็นอดีตพระนักเทศน์แห่งยุคที่มีผู้ไปฟังเทศน์จนต้องเปิดสำนักปฏิบัติธรรมหลายสิบแห่งทั่วประเทศ แต่พระนิกรได้แอบมีความสัมพันธ์กับนางอรปวีณา บุตรขุนทอง จนมีลูกด้วยกัน แต่พระนิกรพยายามตอบโต้ว่ามีผู้ฉ้อฉลในชื่อเสียงของตน อีกทั้งบรรดาลูกศิษย์ก็พยายามหาหนทางตอบโต้ ข้อกล่าวหาว่าเป็นการกลั่นแกล้งโดยไม่เชื่อว่าพระที่ยึดมั่นในศีลธรรมและเทศน์ได้ไพเราะจะทำตัวเช่นนั้น แม้มีหลักฐานมากมายตั้งแต่จดหมายรัก ภาพถ่าย จนถูกดำเนินคดีทั้งศาลยุติธรรมและคณะสงฆ์ซึ่งในที่สุดองค์การคณะสงฆ์มีมติว่าความผิดของพระนิกรเป็นปฐมปาราชิกคือการเสพเมถุนกับอิสตรี ขาดจากความเป็นพระ

อนุวาทิกรณของพระนิกรนี้พบว่า องค์การคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการให้อิกรณสงบระงับได้โดยในที่สุดก็ต้องอาศัยการแก้กฎหมายคณะสงฆ์และใช้กระบวนการยุติธรรมทางโลกมาช่วยจึงสามารถดำเนินการเอาผิดกับจำเลยได้ ทั้งๆ ที่หากใช้เกณฑ์พระธรรมวินัยแล้วอนุวาทิกรณจัดการด้วยอิกรณสมณะ ซึ่งมีทั้งหมด ๔ อย่าง คือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) สติวินัย ๓) อมูหวินัย ๔)

ตัสสปาปิยสิกา แต่กรณีพระนิกรนี้ไม่สามารถใช้สติวินัยได้เพราะพระนิกรไม่ใช่พระอรหันต์ที่มีสติสมบูรณ์และไม่สามารถใช้อมูหวินัยได้เพราะพระนิกรไม่ได้สติวิปลาส อิกรณนี้จึงสามารถระงับได้ด้วยอิกรณสมณะ ๒ อย่าง คือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) ตัสสปาปิยสิกา แต่เนื่องจากอดีตพระนิกรไม่ยอมรับข้อกล่าวหา แต่ตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว องค์การคณะสงฆ์สามารถทำตัสสปาปิยสิกากรรมคือวิธีระงับอิกรณแก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้นได้ด้วยการปรับอาบัติตามความผิดซึ่งในกรณีนี้ก็คืออาบัติปาราชิกเนื่องจากมีหลักฐานชัดเจนแล้วนั่นเอง แต่องค์การคณะสงฆ์ไม่ได้ใช้วิธีการดังกล่าวแต่กลับอาศัยกฎหมายทางโลกมาบริหารจัดการซึ่งแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องตามหลักพระธรรมวินัย

๓.๒.๒ กรณีพระยันตระเสพเมถุน

กรณีนี้องค์การคณะสงฆ์สามารถใช้วิธีบริหารจัดการเดียวกันกับกรณีพระนิกรได้คือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) ตัสสปาปิยสิกา เนื่องจากพระยันตระไม่ใช่พระอรหันต์ ไม่ได้มีสติวิปลาสและไม่ยอมรับในข้อกล่าวหา ทั้งๆ ที่มีหลักฐานหลายเรื่องที่ชี้ชวนให้เข้าใจว่าต้องอาบัติ เช่น หลักฐานบัตรเครดิต กรณีดังกล่าวจึงต้องใช้วิธีตัสสปาปิยสิกาคือการปรับอาบัติตามความผิดที่เกิดขึ้นจริง แต่เมื่อไม่ใช้วิธีการดังกล่าวก็ทำให้อิกรณเหล่านี้ไม่สงบระงับและสร้างความเคลือบแคลงแก่พุทธศาสนิกชนจนถึงทุกวันนี้เพราะยังมีประชาชนที่ยังให้ความเคารพศรัทธาอดีตพระยันตระไม่ต่างจากเดิมและนายวินัยเองก็ยังเรียกค่าแทนตัวเองว่า “อาตมา” อยู่เช่นเดิมซึ่งถือเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความมัวหมองอีกด้วย

๓.๒.๓ กรณีพระภวานาพุทธโสเสพเมถุน

ช่วงเวลาใกล้เคียงกับข่าวอดีตพระยันตระก็มีข่าวพระครูปลัดเถรานุวัตรหรือพระภวานาพุทธโสแห่งวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่มีชื่อเสียงด้านวิปัสสนา

กรรมฐานมีเพศสัมพันธ์กับเด็กหญิงชาวเขาที่ซุบเลี้ยงไว้ในนามมูลนิธิของวัดโดยเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์และวิทยุโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง ในที่สุดพระภิกษุภิกษุโทยอมเข้ามามอบตัวต่อพนักงานสอบสวนและได้ประกันตัวไปในวงเงินสองล้านบาท เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ส่วนเจ้าคณะจังหวัดนครปฐมซึ่งวัดสามพรานและพระภิกษุโทยุอยู่ในความปกครองได้ให้สัมภาษณ์ว่าคณะสงฆ์จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยจะให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญาไปตามกฎหมายบ้านเมือง (สมพร พรหมพิทาธร, ๒๕๓๙ : จ-ฉ) กรณีดังกล่าวแสดงถึงความรู้ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการคำสัมภาษณ์ของเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม

การปฏิเสธความรับผิดชอบเช่นนี้อาจเกิดจากความเกรงกลัวอิทธิพลหรือจากความสัมพันธ์ส่วนตัวหรืออะไรก็ตาม แต่การกระทำของเจ้าคณะจังหวัดนครปฐมในครั้งนั้น นอกจากจะผิดตามหลักพระธรรมวินัยแล้วยังถือว่าเป็นพระผู้ปกครองผู้ปฏิบัติหน้าที่บกพร่องตามหลักกฎหมายใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ตามมาตรา ๑๕ ตรี ในข้อ ๑ ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม และข้อ ๔ ว่ารักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา และมาตรา ๓๗ ว่าให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมอีกด้วย (สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, ๒๕๔๑ : ๒๖-๓๑) อภิธรรมเรื่องนี้สามารถบริหารจัดการได้ด้วย ๑) สัมมุขาวินัย ๒) ตัสสปาปิยสิกา เนื่องจากพระภิกษุโทยุไม่ใช่พระอรหันต์และไม่ได้สติวิปลาส แม้ว่าท่านจะเป็นพระปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นพระอรหันต์และยังไม่ยอมรับในข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าต้องอาบัติปาราชิกจึงต้องใช้วิธีตัสสปาปิยสิกาเช่นเดียวกับกรณีอดีตพระยันทระ

๓.๒.๔ กรณีหลวงปู่เณรคำเสพเมถุน

อนุวาทาธิกรณณ์ที่ผ่านมาไม่นานนี้คือกรณีพระวิรุฬ สุขผล หรือหลวงปู่เณรคำ ฉัตติโก ที่มีกรกล่าวโจทก์เรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้ของแพงเกินสมณสารูป การมีภาพถ่ายคู่กับสีกาในลักษณะซู้สาว อภิธรรมนี้คล้ายกับกรณีอดีตพระยันทระที่หลบหนีคดีออกนอกประเทศไทย พระวิรุฬก็ใช้วิธีออกนอกประเทศจึงทำให้การดำเนินคดีทั้งทางโลกและทางธรรมไม่ครบสมบูรณ์ไม่ว่าอภิธรรมณ์ที่ถูกโจทก์มานั้นจะเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม กรณีนี้แสดงถึงความบกพร่องในการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ตั้งแต่ระบบพระอุปชฌาย์จนถึงพระผู้ปกครองในระดับเจ้าคณะชั้นต่างๆ ที่ทำงานล่าช้า รวมถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง การมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องทำให้ความน่าเชื่อถือของพระผู้ปกครองที่พิจารณาอภิธรรมณ์นั้นไม่โปร่งใสและไม่เป็นธรรม กรณีนี้จึงเหมือนกรณีอื่นๆ คือสื่อมวลชนได้ทำหน้าที่พิพากษาโทษพระวิรุฬไปก่อนที่กระบวนการยุติธรรมจะชี้ผิดถูกเสียอีก

การบริหารจัดการอภิธรรมณ์เช่นนี้แสดงถึงความรู้ประสิทธิภาพขององค์การคณะสงฆ์ เนื่องจากไม่สามารถรักษาความเป็นธรรมให้แก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาได้ ทั้งๆ ที่ตามหลักพระธรรมวินัย อภิธรรมณ์นี้ใช้อภิธรรมณ์สมณะวิธีเดิมคือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) ตัสสปาปิยสิกา เนื่องจากพระวิรุฬไม่ใช่พระอรหันต์และไม่ได้สติวิปลาส แม้ว่าจะมีผู้เชื่อว่าเป็นพระอรหันต์แต่ก็มีพฤติกรรมหลายอย่างขัดกับหลักพระธรรมวินัยจึงไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นพระอรหันต์จริง นอกจากนี้ พระวิรุฬก็ไม่มาชี้แจงในข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีหลักฐานว่าต้องอาบัติปาราชิกจึงต้องใช้วิธีตัสสปาปิยสิกาคือการปรับอาบัติตามความผิดเช่นเดียวกัน

๓.๓ ปัญหาการบริหารจัดการอาปตตาทิกรณ

อาปตตาทิกรณ หมายถึง การต้องอาบัติ การปรับอาบัติและการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ ตัวอย่างการบริหารจัดการอติกรณประเภทนี้มีหลายเรื่องทั้งที่เป็นอาบัติจริงและหลายเรื่องที่ยังไม่ได้มีการจัดการอาบัติต่างๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญมีผลกระทบต่อคนมากมาย ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ กรณีพระอิสระมุณีต้องอาบัติ

กรณีพระอิสระมุณีเป็นตัวอย่างการบริหารจัดการอาปตตาทิกรณที่ได้รับประสิทธิภาพขององค์การคณะสงฆ์เช่นเดียวกับอีกหลายๆ พระอิสระมุณินั้นเป็นเจ้าของอาวาสที่ประพฤติมิชอบเสียเองโดยกระทำผิดถึงขั้นอาบัติปาราชิก แม้ว่าจะยินยอมลาสิกขาไปแต่นั้นก็เป็นเพราะว่าจำนนต่อหลักฐานจากสถานีโทรทัศน์ซึ่งเปิดเผยความจริงแก่สาธารณชน เรื่องพระอิสระมุณีจึงแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์เพราะในที่สุดผู้ที่บริหารจัดการอติกรณนี้กลับเป็นสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่แทนองค์การคณะสงฆ์ซึ่งแม้ว่าในแง่ดีก็คือการได้ช่วยกำจัดอริชชออกจากพระพุทธศาสนาแต่หากมองในอีกมุม สื่อมวลชนได้ทำให้เรื่องเสื่อมเสียซึ่งควรจัดการกันตัวเองในองค์การคณะสงฆ์แพร่หลายออกไปซึ่งส่งผลเสียต่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน

๓.๓.๒ กรณีพระธัมมชโยยกยอกษัตริย์

การต้องอาบัติในกรณีลักทรัพย์ของพระราชภาวนาวิสุทธิหรือพระไชยบูลย์ ธัมมชโย (ปัจจุบันคือพระเทพญาณมหามุณี) ถือเป็นอาปตตาทิกรณ แต่การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ก็สามารถทำให้อติกรณนี้สงบระงับไปได้ วิธีบริหารอติกรณนี้สามารถจัดการด้วยอติกรณสมถะ ๒ อย่าง คือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) ปฎิญาตกรณะ คือพระธัมมชโยได้ต้องอาบัติปาราชิกข้อลักทรัพย์แล้วตามพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราชแต่องค์การคณะสงฆ์กลับอาศัยกฎหมายทางโลกในการจัดการ แต่กฎหมายทางโลกแทนที่จะจัดการความผิดของพระไชยบูลย์

กลับใช้วิธีการแบบทางธรรมด้วยการนำเอาอติกรณสมถะข้อติณวัตตการกะคือการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่ายเพราะเกรงว่าอติกรณนี้จะเกินไปเพื่อความแตกแยกกันในสังคมต่างๆ ที่สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระวินิจฉัยชัดเจนว่าพระไชยบูลย์ต้องอาบัติปาราชิกเพราะลักทรัพย์มีค่าเกินกว่า ๕ มาสกจึงขาดจากความเป็นพระภิกษุแล้วความผิดดังกล่าวจึงไม่สามารถใช้วิธีติณวัตตการกะคือการประนีประนอมเพื่อยอมความได้

กรณีธรรมกายมีความน่าสนใจตรงที่ว่าไม่เพียงแต่องค์การคณะสงฆ์จะไม่สามารถบริหารจัดการอติกรณเรื่องนี้ให้จบได้แล้ว กฎหมายทางโลกก็ไม่สามารถทำให้เกิดความยุติธรรมและเป็นบรรทัดฐานที่ดีได้ด้วยการถอนฟ้องคดีนี้ต่างๆ ที่เป็นคดีอาญาลักทรัพย์และประพฤติมิชอบอันมีความผิดชัดแจ้งและถึงแม้ว่าจำเลยจะคืนทรัพย์สินที่ลักทรัพย์มาแล้วก็ตาม แต่ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อรัฐซึ่งไม่ควรยอมความได้ตามนัยของกฎหมาย การที่อัยการถอนคดีความของพระไชยบูลย์ด้วยเหตุผลเรื่องความแตกแยกนั้นทำให้การพิจารณาคดีความของศาลถูกตัดตอนไปต่างๆ ที่อาปตตาทิกรณดังกล่าวไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายทั้งทางโลกและทางธรรมซึ่งทำให้เกิดทัศนคติทางจริยธรรมเสียบรรทัดฐานไปและชวนให้คิดว่ามีเงื่อนไขอะไรหรือไม่ซึ่งข้อผิดพลาดเช่นนี้ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าส่วนหนึ่งยอมเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพนั่นเอง

๓.๓.๓ กรณีหลวงปู่พุทธอิสระกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

กรณีนี้พระสุวิทย์ ธีรธัมโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ ไม่ยอมรับว่าเป็นอาปตตาทิกรณเพราะอ้างว่าตนไม่ได้ทำผิดพระวินัย การจัดการอาปตตาทิกรณทำได้ด้วยอติกรณสมถะ ๒ อย่าง คือ ๑) สัมมุขาวินัย ๒) ปฎิญาตกรณะ แต่ในกรณีนี้อาจใช้วิธีตัสสปายสิกาในการแก้ไขได้เพราะพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำตัสสปายสิกาคือวิธี

ระงับอธิกรณ์แก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัตินั้นได้ เพราะถือว่าเป็นอนุวาทาธิกรณ์คือการกล่าวโจทก์กันด้วยอาบัติที่มีอยู่จริง แต่จากข้อมูลจะเห็นว่าทั้งผู้โจทก์และผู้ถูกโจทก์กลับไม่ใช้วิธีระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยแต่กลับอ้างมติของมหาเถรสมาคมบ้าง กฎหมายรัฐธรรมนูญบ้างซึ่งทำให้การบริหารจัดการดังกล่าวไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัยอันส่งผลกระทบต่อคุณค่าของพระพุทธศาสนา ส่วนองค์การที่มีอยู่ทั้งมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรวมถึงเจ้าคณะตามสายปกครอง แม้จะมีการทำหน้าที่ด้วยการออกมாதักเตือนพระสุวิทย์อยู่บ้างแต่ก็แทบจะไม่มีบทบาทในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาอธิกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด จากปัญหาการบริหารจัดการอธิกรณ์ทั้ง ๓ ประเภทในหัวข้อนี้จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์นั้นมีปัญหามากมาย หากเทียบกับเกณฑ์การบริหารจัดการด้วยธรรมะที่ตั้งไว้ในหัวข้อ ๑.๔ ที่ว่าการบริหารจัดการด้วยธรรมะนั้นต้องเป็นทำอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีภรรยาภยงใด ๆ แต่จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์กลับตรงข้ามกับหลักพระธรรมวินัย เช่น ไม่มีความโปร่งใส ไม่เปิดเผย ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องซึ่งเป็นลักษณะแบบเอื้อประโยชน์และปกป้องโดยมีอคติ นอกจากนี้ การบริหารจัดการดังกล่าวยังสัมพันธ์กับตำแหน่งบริหารขององค์การคณะสงฆ์ซึ่งส่งผลต่อลาภสักการะที่ตามมาอีกมากมาย ในบทต่อไปจะกล่าวถึงข้อเด่น ข้อด้อยและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

๔. ข้อเด่นข้อด้อยของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้เป็นธรรมนูญในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

ได้แก่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดทั้งข้อเด่นและข้อด้อยในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาขึ้นหลายประการ

๔.๑ ข้อเด่นของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในปัจจุบันนั้นมีข้อเด่นที่พอจะรวบรวมได้อยู่ ๒ ประการ คือความเป็นเอกภาพและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐซึ่งส่งผลต่อการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ความเป็นเอกภาพ

การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์นั้นหากเทียบกับองค์การพระพุทธศาสนาในประเทศอื่นๆ แล้ว องค์การคณะสงฆ์ในประเทศไทยนับว่ามีการจัดระบบองค์การที่ดี วัดจำนวนหลายพันและพระภิกษุสามเณรกว่า ๒๕๐,๐๐๐ รูป เป็นเอกภาพภายใต้คณะผู้บริหารเดียวกัน การบริหารจัดการและการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ เช่น การศึกษา ศาสนพิธี ล้วนอยู่ภายใต้การปกครองที่รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางในรูปแบบพีรามิด (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), ๒๕๓๓ : ๙๐) หากเทียบกับประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศศรีลังกาที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้วก็ถือว่าการจัดองค์การในประเทศไทยนั้นเป็นระเบียบแบบแผนมากกว่า กล่าวคือในประเทศศรีลังกามีพระสงฆ์ภิกษุสงฆ์ที่เข้ารับไปจากกรุงศรีอยุธยาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและต่อมาได้แบ่งเป็นคณะอีกมากเนื่องจากข้อวัตรปฏิบัติและผลประโยชน์ทำให้เกิดคณะต่างๆ คือ สยามวงศ์มัลลวัตตะ (พ.ศ. ๒๒๙๖) สยามวงศ์อัสศิริ (พ.ศ. ๒๒๙๖) สยามวงศ์กัลยาณี (พ.ศ. ๒๓๘๒) สยามวงศ์โกฏฐ (พ.ศ. ๒๓๙๙) สยามวงศ์อุวะสยาโมบาลินีกาย (พ.ศ. ๒๔๘๒) และสยามวงศ์วนวาสะ (พ.ศ. ๒๕๑๑) (สยาม แสนชาติ, ๒๕๔๙ : ๙๔-๑๐๓)

เนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้สมเด็จพระสังฆราช ในฐานะผู้อาวุโสสูงสุดดำรงสถานะพระสังฆราชาเป็นที่เคารพนับถือและเชื่อฟังของพระภิกษุสามเณรทุกรูปเป็นหัวหน้าคณะบริหารแล้วกำหนดให้พระภิกษุอาวุโสที่คณะสงฆ์เคารพนับถือเชื่อฟังคำสั่งอยู่ในโอวาทไม่ว่าจะในฐานะพระเถระอาวุโสหรืออุปัชฌาย์เรื่อยไปจนถึงเชื่อฟังกันตามลำดับการปกครองมาดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม พระเถระผู้อาวุโสเหล่านี้ประพฤตินิพพานจรรยาอยู่ในพระศาสนาปกครองพระภิกษุมานานย่อมมีลูกศิษย์มาก (พระมหาโชวี ผลเจริญ, ๒๕๕๓ : ๒๐๗-๒๐๘) ความสัมพันธ์เชิงอาวุโสย่อมทำให้การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์มีเอกภาพเพราะเป็นการปกครองที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยนั่นเอง

๔.๑.๒ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐ

องค์การคณะสงฆ์โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม กำเนิดขึ้นมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และเป็นยุคของการปฏิรูปประเทศ การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการพระศาสนาจึงเกี่ยวพันกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติและความต้องการของรัฐเป็นหลัก โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีนโยบายสถาปนารัฐชาติขึ้นมา การพยายามทำให้พระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วทั้งราชอาณาจักรจึงเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของพระองค์เพราะตราบไต่ที่พระสงฆ์ยังประพฤติไปคนละแบบ สอนไปคนละทาง การจะมีความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งประเทศที่ถูกปรับให้สามารถเผชิญหน้ากับวิทยาศาสตร์และศาสนาอื่นๆ ย่อมเป็นไปได้

ไม่ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบใดก็ตาม องค์การคณะสงฆ์กับรัฐก็ยังมี ความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตลอดด้วยความสัมพันธ์

แบบพึ่งพาและอิงอาศัยกันอย่างแนบชิดทำให้ทั้งรัฐและองค์การพระพุทธานุศาสตร์ต่างเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกันและทำให้องค์การพระพุทธานุศาสตร์มีความมั่นคงและได้รับการสนับสนุนจากรัฐเป็นอย่างดีตราบเท่าที่ยังสามารถตอบสนองนโยบายของรัฐได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากที่รัฐสามารถควบคุมการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้แล้ว ด้วยเหตุนี้ การทำประโยชน์แก่ชาติกับพระพุทธานุศาสตร์จึงกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเจริญของชาติหมายถึงความเจริญของพระพุทธานุศาสตร์ การสนองนโยบายความมั่นคงของชาติด้วยโครงการต่างๆ เช่น โครงการพระธรรมทูต โครงการพระธรรมจาริกและโครงการพัฒนาชุมชน รัฐจึงสนับสนุนเป็นอย่างดีเพราะสนองประโยชน์ของรัฐในเรื่องต่างๆ เช่น การเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาลัทธิคอมมิวนิสต์ (พระไพศาล วิสาโล, ๒๕๕๖ : ๑๑๓-๑๑๗)

๔.๒ ข้อดีของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัญหาต่างๆ จากการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา เช่น การที่มหาเถรสมาคมไม่สามารถแก้ไขอิทธิพลต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโครงสร้างขององค์การเป็นระบบปิดจึงไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ นอกจากนี้ไม่มีการปรับตัวแล้วองค์การคณะสงฆ์ยังมีการทำงานที่เป็นเอกเทศโดยไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับภาคสังคมและประชาชน การแก้ปัญหาจึงเป็นเรื่องภายในเท่านั้น ประชาชนและภาคสังคมอื่นไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมหรือช่วยเหลือได้ (พูนศักดิ์ ชูตาภา, ๒๕๕๓ : ๓-๔)

๔.๒.๑ การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัย

จากข้อมูลในหัวข้อที่ ๓ จะเห็นว่าการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์การคณะสงฆ์ ทำให้สังคมเกิดข้อกังขาและเคลือบแคลงว่าข้อเท็จจริงคือ

อะไร เมื่อไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องจึงส่งผลต่อศรัทธาของประชาชนและทำให้เกิดความมัวหมองอันอาจส่งผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอีกด้วย จะสังเกตได้ว่าเมื่อพระภิกษุรูปใดหรือกลุ่มใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระวินัยและกฎหมายบ้านเมืองจนถูกดำเนินคดีถึงศาล เมื่อศาลตัดสินให้พระภิกษุรูปนั้นหรือกลุ่มนั้นสละเพศสมณะจะเห็นได้ว่าผู้ถูกบังคับด้วยกฎหมายมักไม่ยอมครองเพศคฤหัสถ์แต่กลับครองเพศคล้ายพระสงฆ์โดยนุ่งห่มเป็นสีอื่นๆ เช่น กรณีอดีตพระยันตระระห่มเขียว กรณีสันตือโศก ห่มสีดำแก่นมะเกลือ ฯลฯ วิธีการนี้จึงกลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ของสังคมพระพุทธศาสนาในประเทศไทยซึ่งต่อไปอาจจะมีนิกายสงฆ์ที่มีสีสงฆ์หรือเครื่องบ่งบอกหลายชนิดด้วยกัน (สมพร พรหมหิตาธร, ๒๕๓๙ : ค) เรื่องเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อพระธรรมวินัยเพราะในปัจจุบันอัลซีหลาย คนก็ยังแต่งกายคล้ายพระสงฆ์และยังมีผู้ให้ความเคารพไม่ต่างจากสมัยที่เป็นพระภิกษุ กรณีเหล่านี้ทำให้เกิดความแตกแยกในพระพุทธศาสนาหากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีเพราะทำให้เกิดการแบ่งแยกศรัทธาในนิกายสงฆ์อันส่งผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ การตัดสินอธิกรณ์ที่อิงอาศัยกฎหมายทางโลกมากกว่าทางธรรมต่างๆ ที่มีความผิดจริงหรือไม่มีความผิดก็ตามล้วนส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่พระธรรมวินัยได้ กรณีที่ผิดพระธรรมวินัยจริง เช่น การเดินบิณฑบาตแบบเวียนเทียน การเสพสุรา การต้องอาบัติเหล่านี้เป็นเพียงอาบัติทุกกฎและปาจิตตีย์ซึ่งถือเป็นอาบัติเล็กน้อยหรือบางเรื่องอาจเป็นเพียงแค่ชาวบ้านติเตียน (อาจเรียกว่า “โลกวัชชะ” ได้ แต่โลกวัชชะยังหมายถึงมีโทษทางบ้านเมืองด้วย) แต่การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ที่ผ่านมาไม่สามารถจัดการอธิกรณ์ดังกล่าวตามพระธรรมวินัยได้อย่างทันที่วางที่ อธิกรณ์จึงมักจะจบลงที่หน่วยงานภายนอกบังคับให้พระภิกษุเหล่านั้นลาสิกขา

ออกไปทั้งๆ ที่ความผิดตามพระธรรมวินัยนั้นไม่ถึงขั้นที่จะต้องลาสิกขา

การกระทำดังกล่าวแม้ว่าอาจทำให้พระพุทธศาสนาดูมีความบริสุทธิ์ขึ้นมาบ้างแต่ตามหลักพระธรรมวินัย การกระทำดังกล่าวเท่ากับเป็นการปิดกั้นโอกาสในการพัฒนาตนของพระภิกษุเหล่านั้นและเป็นการทำให้หลักการตามพระธรรมวินัยผิดเพี้ยนไปเพราะทำสิ่งที่ไม่ใช่วินัยให้กลายเป็นวินัยกล่าวคือ การที่พระภิกษุเหล่านั้นกระทำความผิดเล็กน้อยคืออาบัติทุกกฎและอาบัติปาจิตตีย์นั้นกลับกลายเป็นความผิดเทียบเท่าอาบัติปาราชิกคือต้องลาสิกขา การบริหารจัดการเช่นนี้จึงทำให้พระภิกษุเหล่านั้นเสื่อมเสียคุณธรรมที่ควรจะได้พัฒนาตนในแนวทางของบรรพชิตและทำให้กำลังของพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่อ่อนแอและลดจำนวนลงไปซึ่งส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนและความตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาอีกด้วย

ในทางตรงกันข้าม กรณีที่พระภิกษุเหล่านั้นไม่ได้กระทำความผิดหรือการตัดสินอธิกรณ์นั้นไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยแต่กฎหมายทางโลกบังคับให้พระภิกษุเหล่านั้นลาสิกขาก็ทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระธรรมวินัยด้วยเช่นกันเพราะเป็นการบังคับให้พระภิกษุลาสิกขาทั้งๆ ที่ไม่มีความผิด จากกรณีทั้งสองจะเห็นว่าในบางกรณีที่ภิกษุรูปใดถูกตัดสินว่าผิดพระธรรมวินัยต่างๆ ที่อาจจะไม่มีความผิดจริงหรืออยู่ในระหว่างการสอบสวนทั้งตามพระธรรมวินัยหรือกฎหมายอยู่ก็ตาม แต่วิธีการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นกลับใช้วิธีการบังคับหรือกดดันให้ท่านเหล่านั้นลาสิกขาไปก่อนที่จะพิสูจน์ความจริงเพื่อไม่ให้พระศาสนาเสื่อมหรือเพื่อความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัยต่างๆ ที่วิธีการเหล่านั้นคือการประทุษร้ายพระธรรมวินัยด้วยเช่นกัน จะเห็นว่าทั้งกรณีพระพิมลธรรม วัดมหาธาตุและพระราชปัญญาโกศล วัดเทพศิรินทร์ล้วนถูกบังคับหรือจำใจให้ต้องลาสิกขาไป

ก่อนทั้งๆ ที่ผลในการตัดสินใจยังไม่ถึงที่สุด การกระทำเช่นนี้จึงส่งผลเสียต่อหลักพระธรรมวินัยที่ต้องบริหารจัดการอย่างเปิดเผย

๔.๒.๒ ความเสื่อมศรัทธาของประชาชน

การบริหารจัดการอริกรรมต่างๆ ขององค์การคณะสงฆ์ที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่าหากมีการบริหารจัดการที่ดีกว่าปัจจุบัน เรื่องราวต่างๆ คงไม่บานปลายจนทำให้สื่อสารมวลชนต่างๆ เสนอข่าวจนสร้างความสะเทือนใจและบอบช้ำกับศรัทธาต่อองค์การคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก มหาเถรสมาคมแทนที่จะใช้อำนาจให้เป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการปัญหาแต่กลับทำให้ปัญหาต่างๆ ลูกกลมและเรื้อรัง โดยเฉพาะถ้ากรณีใดผู้ที่เกี่ยวข้องมีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์กับพระเถระในมหาเถรสมาคมเป็นอย่างดี ปัญหานั้นยิ่งยุ่งยากในการจัดการเพิ่มขึ้นไปอีก ตัวอย่างที่ชัดเจนในเรื่องนี้คืออริกรรมวัดพระธรรมกาย ในขณะที่มีการร้องเรียนไม่ว่าจะเป็นคณะทำงานในฝ่ายรัฐ เช่น สภาผู้แทนราษฎรหรือแม้แต่การถูกดำเนินคดีจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ข้อกล่าวหาต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้ทำให้มหาเถรสมาคมในฐานะองค์กรสูงสุดในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไทยได้ตระหนักถึงสิ่งที่ควรทำเพื่อปกป้องพระธรรมวินัยไม่ให้มีวามองแต่มหาเถรสมาคมกลับดำเนินการอย่างเชื่องช้าไม่ชัดเจนและยึดมั่นในกฎระเบียบบางอย่างจนเคร่งครัดอย่างไม่ควร รวมถึงการเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ที่ถูกกล่าวหาอย่างมากในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, ๒๕๕๐ : ๖๐)

นอกจากความใกล้ชิดในแง่ส่วนบุคคลในองค์การคณะสงฆ์จะทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการอันส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนแล้ว ความใกล้ชิดขององค์การคณะสงฆ์กับรัฐก็เป็นปัญหาอีกด้านหนึ่งเช่นกัน องค์การคณะสงฆ์ไทยมีความใกล้ชิดกับรัฐมาโดยตลอดนับตั้งแต่เกิดองค์การปกครองคณะสงฆ์มา แต่ในครั้งแรกที่รัฐเข้ามาบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์นั้นเป็นไปเพื่อ

ประโยชน์ของรัฐเองมากกว่าประโยชน์ของคณะสงฆ์ เมื่อเวลาผ่านไปประโยชน์อันรัฐจะพึงได้จากองค์การคณะสงฆ์ก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ดังมีผู้กล่าวว่ารัฐสมัยใหม่ไม่ใช่ตัวบุคคลที่จะมาคำนึงถึงคุณธรรมใดๆ หากแต่เป็นกลไกที่ไร้ตัวบุคคลอยู่ในนั้นและทำงานไปตามระบบที่ถูกวางไว้ ความใกล้ชิดกับรัฐขององค์การคณะสงฆ์จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบราชการในองค์การคณะสงฆ์เติบโตอย่างแข็งแรงแต่ไม่ตอบสนองต่อปัญหาการเรียกร้องและความต้องการของสาธารณชนเท่าใดนัก นอกจากนี้หน้าที่ในการรักษาสถานะเท่านั้น การผูกพันตัวเองกับรัฐขององค์การคณะสงฆ์ไทยได้ทำให้องค์การคณะสงฆ์ไทยมีแนวโน้มในการมองปัญหาต่างๆ ที่เกิดด้วยแว่นของความมั่นคงแห่งรัฐและชาติไทยแบบเดียวกับนิยามของราชการไทย โดยในหลายครั้งละเลยหลักการของพระพุทธศาสนาไป (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, ๒๕๕๐ : ๖๑)

การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ที่ผ่านมาจึงให้ความสำคัญแก่รัฐเพราะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องมากกว่าความรู้สึกและความศรัทธาของประชาชน พระภิกษุสงฆ์ไม่ได้ตระหนักกว่าเป็นพระภิกษุของชาวบ้านแต่เป็นพระภิกษุของระบบราชการที่เรียกว่าข้าราชการคณะสงฆ์หรือเป็นพระภิกษุของรัฐ พระภิกษุสงฆ์จึงสนใจแต่การตอบสนองคำสั่งของมหาเถรสมาคมหรือนโยบายของรัฐมากกว่าสนใจความเป็นไปของชุมชนรอบวัด ทั้งนี้เนื่องจากองค์การคณะสงฆ์ต้องพึ่งพางบประมาณจากรัฐแล้วยังต้องพึ่งพาอำนาจรัฐในการจัดการกับพระที่ผิดพระธรรมวินัยต่างๆ ที่เป็นเรื่องที่ต้องบริหารจัดการกันเองได้แต่เมื่อไม่ใช้อำนาจตามพระธรรมวินัยแต่ใช้อำนาจรัฐในการจัดการจึงมักทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาแก่ประชาชน เช่น กรณีอริกรรมของสำนักสันตติโคกที่โยงไปหาปัญหาเรื่องความมั่นคงและการเมืองโดยอาศัยกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ที่เป็นหน่วยงานเกี่ยวข้องกับความมั่นคง

และต่อต้านคอมมิวนิสต์เข้ามามีส่วนร่วมด้วยทำให้มหาเถรสมาคมถูกมองว่าไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาเพื่อพระพุทธศาสนาแต่เป็นเครื่องมือของฝ่ายรัฐที่ใช้กำจัดฝ่ายตรงข้ามในทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องการผูกความมั่นคงของพระพุทธศาสนากับความมั่นคงของรัฐเข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ดี การอ้างความมั่นคงทางการเมืองเพื่อจัดการปัญหาภายในองค์การคณะสงฆ์เคยถูกใช้มาก่อนหน้าแล้วไม่ว่าจะเป็นกรณีการกล่าวหาคณะปฏิสังขรณ์ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในการเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์ การกล่าวหาพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุฯ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๙ ที่กิตติวุฒโฒภิกขุออกมาเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมหัวรุนแรง กรณีเหล่านี้กลับไม่ถูกมหาเถรสมาคมลงโทษหรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งทำให้เห็นวิธีการเลือกปฏิบัติของมหาเถรสมาคมได้อย่างชัดเจน (นภนาท อนุพงศ์พัฒน, ๒๕๕๐ : ๔๔-๔๕) การบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์เช่นนี้จึงขัดกับหลักพระธรรมวินัยในการบริหารจัดการที่ต้องเป็นไปอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ดังที่กล่าวไว้แล้ว

๔.๓ ปัจจัยแวดล้อมของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนา

ในหัวข้อนี้จะพิจารณาว่าปัจจัยแวดล้อมต่างๆ นั้นจะมีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์อย่างไรบ้างเพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป

๔.๓.๑ พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องเนื่องจากให้อำนาจเบ็ดเสร็จตั้งแต่

กรรมการมหาเถรสมาคมไปจนถึงระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ การรวมอำนาจไว้ดูเหมือนเป็นข้อเด่นแต่ในความเป็นจริงได้ทำให้เกิดปัญหาในการพิจารณาอิทธิพลตามกฏนิคกรรมเพราะการทำงานขององค์คณะตัดสินใจขั้นต้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ที่อุปสมบทให้แก่พระภิกษุสงฆ์ที่ตนปกครอง จึงมักเกิดกรณีเห็นแก่พวกพ้องเหนือพระธรรมวินัยขึ้นมาดังที่ปรากฏเห็นในข่าวต่างๆ เช่น การเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้องในฐานะพระอุปัชฌาย์ในกรณีพระยันตระ การใช้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนในกรณีหลวงปู่เณรคำถวายรถยนต์พระผู้ใหญ่ในสายปกครองระดับเจ้าคณะต่างๆ

ข้อด้อยอีกประการหนึ่งก็คือความไม่สอดคล้องกับพัฒนาการบริหารการปกครองของอาณาจักร จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ไทยนั้นมิมีวิวัฒนาการที่ตามทันยุคสมัยตั้งแต่แรกเริ่มในขณะที่บ้านเมืองปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและมีความก้าวหน้าไปเรื่อย การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้กลับถอยไปสู่อดีตจึงสวนทางกับราชอาณาจักรและส่งผลให้การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ไม่มีวิวัฒนาการตั้งแต่บัดนั้นและทำให้ราชอาณาจักรกับศาสนจักรซึ่งเคยเจริญเคียงคู่กันมาตั้งแต่ต้นต้องตั้งห่างกัน (พระมหาโชวี ผลเจริญ, ๒๕๕๓ : ๒๐๒-๒๐๓) ผลเสียจาก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฉบับนี้จึงเห็นได้ชัดจากปัญหาความล่าช้าในการบริหารจัดการอิทธิพลต่างๆ ขององค์การคณะสงฆ์ซึ่งไม่ทันกับกฎหมายทางโลกที่พัฒนาไปไกล ในทางตรงกันข้าม การบริหารจัดการที่รวดเร็วแบบทางโลกได้ทำให้เกิดการบังคับให้พระภิกษุที่ต้องสงสัยลาสิกขาไปเสียก่อนที่จะได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ฉบับต่างๆ นั้นองค์การคณะสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้กำหนดขึ้นมาเองแต่ล้วนผ่านกระบวนการนิติบัญญัติที่ฆราวาสเป็นผู้ดำเนินการ องค์การคณะสงฆ์ทั้งหมดจึงต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติ

ที่ตนเองไม่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง ทั้งๆ ที่เป็น เรื่องขององค์การคณะสงฆ์เอง การบริหารจัดการตาม พระธรรมวินัยที่องค์การคณะสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจเป็น อย่างดีจึงถูกขัดขวางด้วยพระราชบัญญัติที่มีข้อจำกัดหลาย ประการที่ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการตามพระธรรม วินัยได้อย่างเต็มที่และทันที่ นอกจากนี้ การที่ พระราชบัญญัติกำหนดให้กรรมการมหาเถรสมาคมทำ หน้าที่บริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จด้วยการรวมอำนาจ ทุกอย่างแต่คุณสมบัติของกรรมการมหาเถรสมาคมนั้นใช้ ความอาวุโสเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการกำหนดอายุ พรรษาแต่การกำหนดสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพรราชา คณะขึ้นไปให้เป็นกรรมการจึงทำให้พระภิกษุผู้จะดำรง ตำแหน่งต้องมีพรรษามากและต้องบริหารงานคณะสงฆ์ใน รัชกาลจึงทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแตกต่าง จากตอนที่ท่านเหล่านั้นยังมิอาวุโสไม่มาก พระราชบัญญัติ ดังกล่าวจึงปิดกั้นไม่ให้พระภิกษุอาวุโสวัยน้อยแต่มีกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาได้มีส่วนร่วมในการบริหาร (พระมหาโชวี ผลเจริญ, ๒๕๕๓ : ๒๐๓-๒๐๕)

๔.๓.๒ โครงสร้างของมหาเถรสมาคม

องค์การมหาเถรสมาคมมีโครงสร้างปกครอง คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรโดยใช้มติการรวบอำนาจ ตามสถานการณ์เมื่อ ๕๐ กว่าปีก่อนที่ประเทศปกครอง แบบเผด็จการทหารจึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจาก หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น วัด สมาคมชาวพุทธ สถาบัน การศึกษา กลุ่มนักวิชาการและชาวพุทธทั่วไปที่เป็นปัจเจก ชนเล็กสุดและแม้แต่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ไม่สามารถดำเนินการอะไรได้ หากมหาเถรสมาคมไม่ยินยอม เพราะสถานะของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็น เพียงลูกมือหรือลูกศิษย์วัดของมหาเถรสมาคม (คมชัดลึก, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗) มหาเถรสมาคมจึงเป็นองค์การ แบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) อันเห็นได้ จากการที่กรรมการล้วนประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะ

และพระราชาคณะที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระ สันฆราชจึงทำให้ขาดนักวิชาการและผู้รู้เฉพาะทางด้าน อื่นๆ อาทิ ด้านการบริหารจัดการ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ ให้เป็นที่ปรึกษาในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ลักษณะการบริหารจัดการของมหาเถร สมาคมจึงยึดถือระเบียบและขั้นตอนต่างๆ เป็นหลักจึง ทำให้แก้ไขปัญหามันทันกับเหตุการณ์และลำดับความสำคัญ การแบ่งงานในมหาเถรสมาคมก็ไม่มีชัดเจนและ อาจไม่ตรงตามความถนัดของกรรมการมหาเถรสมาคม เท่าที่ควร หน้าที่การปกครอง การออกกฎหมายมหาเถรสมาคม และการวินิจฉัยคดี กรรมการมหาเถรสมาคมทำร่วมกัน เป็นเอกภาพแต่เมื่อมีปัญหาเร่งด่วนเกิดขึ้นกลับต้องรอ การประชุมมหาเถรสมาคมเสียก่อน แม้ว่าจะมีเอกภาพ แต่สายการบังคับบัญชากลับมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน ดังเช่น กรณีสมเด็จพระสันฆราชที่แม้ว่าจะทรงเป็นประธาน กรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งแต่เมื่อเกิดอิทธิกรณ กรรมวัดพระธรรมกายก็ทรงไม่สามารถบัญชาหรือสั่งการ ให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลือทำตามพระประสงค์ได้

โครงสร้างแบบเบ็ดเสร็จที่ถือตามอาวุโส ทำให้เกิดการยึดติดในศาสนบุคคลมากกว่าศาสนธรรม เนื่องจากการบริหารจัดการไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน พระ ภิกษุสงฆ์จึงต้องพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ การพึ่งพาตัวเองทำให้ พระภิกษุบางรูปต้องสร้างจุดสนใจเพื่อเรียกศรัทธาอันนำ มาซึ่งลาภสักการะ พระภิกษุตามสำนักต่างๆ จึงต้องเสริม บทบาทโดยพัฒนาไปสู่การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อ สร้างศรัทธาอันนำไปสู่ประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนรวม จึง ไม่ใช่เรื่องแปลกที่พระภิกษุหลายรูปจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ธุรกิจหรือพุทธพาณิชย์ต่างๆ เช่น พระเครื่อง เครื่องราง ของขลัง ฯลฯ โดยไม่มีการควบคุมดูแล (พระมหาโชวี ผลเจริญ, ๒๕๕๓ : ๒๐๙) ปัญหาต่างๆ จึงสะท้อนให้ เห็นถึงปัญหาขององค์การคณะสงฆ์ในเชิงโครงสร้าง เช่น

การรวมศูนย์ไว้ที่มหาเถรสมาคมทำให้การบริหารจัดการที่ควรเน้นความรวดเร็วและถูกต้องเพื่อให้อิทธิกรณต่างๆ จบลงโดยเร็วแต่กลับเน้นกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ที่ไม่จำเป็น

เมื่อองค์การคณะสงฆ์ไม่บริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัยจึงทำให้เกิดการใช้อำนาจภายนอกซึ่งทำให้อิทธิกรณไม่สงบระงับจนเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีความ ทั้งทางโลกและทางธรรม แม้ว่าการบริหารจัดการที่ล่าช้า อาจเป็นประโยชน์ต่อผู้ถูกกล่าวหาในการที่จะพินมลทิน หากไม่ได้กระทำผิดแต่การให้พระปกครองใกล้ชิดเป็นผู้ตรวจสอบก็ไม่ได้เป็นหลักประกันความยุติธรรม เนื่องจากหลายกรณีเป็นการถ่วงเวลาเพื่อปกป้องผู้กระทำผิดมากกว่า โดยเฉพาะกับผู้ที่ทรงอิทธิพล (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, ๒๕๕๐ : ๕๘) การบริหารจัดการที่ดีจึงควรจะเน้นการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและถูกต้องมากกว่าการปล่อยความจริงให้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้าและไร้ความยุติธรรม ดังหลักการที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่ ๑.๔ ว่าการบริหารตามพระธรรมวินัยต้องบริหารจัดการอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ เอง

๔.๓.๓ ระบบสมณศักดิ์

สาเหตุสุดท้ายที่ทำให้การบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์เกิดปัญหาขม่อมเป็นเพราะระบบสมณศักดิ์ โดยเฉพาะเกณฑ์การพิจารณาตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ที่อยู่ในวงจำกัดและเน้นเฉพาะผลงานด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุจึงทำให้การบริหารจัดการคณะสงฆ์เน้นไปที่เรื่องเงินและผลประโยชน์โดยมีการอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวจนส่งผลให้ความโดดเด่นในการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการอยู่ในวงแคบ งานสร้างสรรค์อีกหลายด้าน เช่น การศึกษา การเผยแผ่จึงอ่อนตัวลงไปเพราะพระสังฆาธิการที่มีใจรักงานด้านการศึกษาและงานเผยแผ่ขม่อมไม่อาจทุ่มเทความรู้ความสามารถใน

งานที่ตนถนัดได้อย่างเต็มที่ งานบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ในด้านการศึกษาก็ไม่ค่อยเกิดขึ้น พระภิกษุสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่คนทั่วไปให้การยอมรับนั้นจึงมีเฉพาะพระเถระรุ่นเก่าไม่กี่รูป (แสวง อุดมศรี, ๒๕๕๓ : ๑๔๘)

จะเห็นว่าปัญหาในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์เกิดจากหลักเกณฑ์การพิจารณาเลื่อนชั้นสมณศักดิ์ที่ให้ความสำคัญแก่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในสายปกครองของมหาเถรสมาคมซึ่งก็สอดคล้องกับโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่รวมศูนย์อำนาจทั้งหมดไว้ที่พระสังฆาธิการดังที่ได้กล่าวแล้ว ปัจจัยแวดล้อมทั้ง ๓ ประการคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โครงสร้างมหาเถรสมาคมและระบบสมณศักดิ์จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกและส่งผลต่อการบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยที่ต้องบริหารจัดการอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ซึ่งปัจจัยแวดล้อมทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมานั้นมีความขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง

๕. ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ผู้วิจัยขอสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพตามหลักพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

๑. แก้ไข พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ ให้มีความทันสมัยและบัญญัติขอบเขตอำนาจของอาณาจักรและพุทธจักรให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนและล่าช้า รวมถึงความไม่เป็นธรรมจากการใช้กฎหมายทางโลกมาจัดการความผิดพระวินัยทางธรรม

๒. ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่นเพื่อ

ความรวดเร็วและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้นและเพิ่มบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยอาจมีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบดูแลด้านพระวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์โดยอาจให้ตั้งคณะวินัยศาสตร์ (วินัยปิฎก) วิทยาลัยการบริหารปกครองคณะสงฆ์ สถาบันพัฒนาพระวินยาศึกษาเพื่อทำหน้าที่ฝึกอบรมและพัฒนาคณะสงฆ์เพื่อเป็นคณะวินัยธรรมที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการอภิศาสตร์ต่างๆ ได้โดยไม่ต้องผ่านกลไกอันใหญ่โตและเชิงซ้ำและไม่ต้องพึ่งพาอำนาจรัฐในการบริหารจัดการยกเว้นแต่กรณีอื่นๆ เกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมือง

๓. แก่ไขระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามพระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้วิจัยเชื่อว่าหากแก้ไขปัจจัยแวดล้อมทั้ง ๓ ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาน่าจะมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้นเพราะแนวทางทั้ง ๓ ที่กล่าวมาไม่ขัดกับหลักการบริหารจัดการด้วยธรรมะเพราะเป็นการบริหารอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใดๆ ตามหลักพระธรรมวินัยนั่นเอง

สรุป

ในช่วงเวลาที่ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ประเทศไทยถูกปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหารภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตั้งแต่วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ดังนั้น แนวทางที่นำเสนอต้องรอให้ประเทศไทยกลับมาปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยเสียก่อนจึงจะดำเนินการตามอำนาจอธิปไตยได้อย่างปกติ อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ประชุม คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เห็นชอบส่งร่าง พ.ร.บ. อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาส่งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) พิจารณา ซึ่งกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้รัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาทั้งสนับสนุนการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศโดยไม่ให้มิคณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดและจัดตั้งคณะขึ้นในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อีกทั้งกำหนดให้มีกองทุนฯ โดยกำหนดโทษต่อผู้ที่กระทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนาโดยมีรายงานว่าบทกำหนดโทษต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปีหรือปรับตั้งแต่ ๒,๐๐๐-๑๔,๐๐๐ บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (Bright TV, Bright News [Online])

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (ปัจจุบันคือพระพรหมคุณาภรณ์) กล่าวว่าหากผู้ที่บัญญัติวินัย เช่น กฎหมายในสังคมมนุษย์มีเจตนาไม่ดีไม่เป็นธรรม เช่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวก็อาจจะวางกฎหมายที่ไม่ชอบธรรม ไม่สอดคล้องกับธรรมคือไม่เป็นไปเพื่อความดีงามที่เป็นหลักความจริงหรือหากมีความรู้เข้าใจไม่เพียงพอ ขาดปัญญา รู้เท่าไม่ถึงหลักความจริงคือธรรมในธรรมชาติ การวางกฎหมายหรือบัญญัติวินัยนั้นก็จะเป็นบกพร่องแล้วผลที่ต้องการก็จะไม่เกิด เช่น ในสภาผู้แทนราษฎร หากต้องการออกกฎหมายก็ต้องเข้าถึงความจริงก่อน ต้องรู้หลักการ เข้าใจชัดว่าความถูกต้องความดีงามเป็นอย่างไรอะไรเป็นความมุ่งหมายของการออกกฎหมายนั้น ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นเป็นอย่างไรแล้วก็มีเจตนาดีมีใจเป็นธรรม ถ้ามีเจตนาจะเอาผลประโยชน์ส่วนตนขึ้นมา กฎหมายก็ไม่เป็นธรรมคือไม่สอดคล้องกับธรรม เสียความสัมพันธ์ระหว่างวินัยกับธรรม วินัยคือการตรากฎหมายก็ไม่สัมฤทธิ์ผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๓๘ : ๑๑-๑๒)

พ.ร.บ. อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาฉบับ
ของ คสช. ก็เช่นเดียวกันที่ต้องติดตามต่อไปว่าเจตนารมณ์
ของ คสช. ในการผลักดัน พ.ร.บ. ดังกล่าวจะส่งผลอย่าง
ไรต่อการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของ
ประเทศไทยในอนาคต หากการบริหารจัดการนั้นเป็น

การบริหารอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตน
และประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังผลให้มีการยกย่องใดๆ
การบริหารนั้นจึงจะเป็นการบริหารจัดการตามหลัก
พระธรรมวินัยอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๒๗. **ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. / Department of Religious Affairs. 1984. **Prawat Kanpokkhong Ganasong Thai**. Bangkok: Kansasana Press.
- โช้ว ผลเจริญ, พระมหา. ๒๕๕๓. **การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักธรรมาภิบาล**. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาการจัดการภาครัฐ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. / Cho Pholcarern. 2010. **The Administration of Thai Sangha and Good Governance**. Ph.D. Dissertation, Graduate School, Suan Dusit U.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. ๒๕๔๔. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สหายบล็อกและการพิมพ์. / Thinapan Nakata. 2001. **Phra Buddhasasana kab Sangkhom Thai**. 3rd reprinted. Bangkok: Sahay Block and Press.
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ. ๒๕๓๘. **วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก. / Dharmapidok (P.A. Payutto), phra. 1995. **Vinai: Ruangyai Kwa thi Khit**. 2nd reprinted. Bangkok: Sahadharmik.
- นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. ๒๕๕๐. **มหาเถรสมาคมกับการแก้ปัญหาคณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน**. **วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๔**. ๑ (มกราคม-เมษายน): ๓๖-๖๔. / Nopphanat Anuphongphat. 2007. **Mahatherasamakhom kab Kankae Panha Ganasong Yukpatchuban**. **The Chulalongkorn Journal of Buddhist Studies**. 14. 1 (Jan-Apr): 36-64.
- นวพร เรื่องสกุล. ๒๕๔๘. **หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า**. โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. / Nawaporn Ryanskul. 2005. **The Buddha's Principles of Management**. Research Project, Chulalongkorn University Center for Buddhist Studies.
- พรหมกวี (วรวิทย์), พระ. ๒๕๕๖. **วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก. (พิมพ์เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระเมธีวราภรณ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามที่ พระราชปริยัติโมลี วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๖) / Brahmakavi (Varavidya), Phra. 2013. **Vidya Phra Sangkhadhikan**. vol 2. Bangkok: Sahadharmik.
- พูนศักดิ์ ชูตาภา. ๒๕๔๓. **ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดโครงสร้างองค์การ**. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. / Poonsak Chutabha. 2000. **The Administration Problem of Sangha Supreme Council of Thailand : Structural Organization Study Case**. M.A. Thesis, Political Science, Thammasat U.

- ไพศาล วิสาโล, พระ. ๒๕๔๖. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสตศวี-สฤชดีวงศ์. / Paisal Visalo, Phra. 2003. **Buddhasasana Thai nai Anakhot Naewnorn lae Thang-ok chak Vikrit**. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๖ ก. **พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๑ มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1993 a. **Thai Version of Vinayapitaka and Its Atthakatha**. vol 1 part 1. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๖ ข. **พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ภาค ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / _____. 1993 b. **Thai Version of Suttantapitaka (Dighanikaya Mahavagga) and Its Atthakatha**. vol 2 part 1. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๖ ค. **พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / _____. 1993 c. **Thai Version of Suttantapitaka (Dighanikaya Patikavagga) and Its Atthakatha**. vol 3 part 1. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๖ ง. **พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / _____. 1993 d. **Thai Version of Suttantapitaka (Dighanikaya Patikavagga) and Its Atthakatha**. vol 3 part 2. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๖ จ. **พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม ๒ ภาค ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1993 e. **Thai Version of Suttantapitaka (Majjhimanikaya Majjhimapannasa) and Its Atthakatha**. vol 2 part 2. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๖ ฉ. **พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1993 f. **Thai Suttantapitaka (Sanyuttanikaya Khadhavaravagga) and Its Atthakatha**. vol 3 part 1. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๖ ช. **พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑ ภาค ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1993 g. **Thai Suttantapitaka (Sanyuttanikaya Sagathavagga) and Its Atthakatha**. vol 3 part 2. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- _____. ๒๕๓๗ ก. **พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๒ มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1994 a. **Thai Vinayapitaka and Its Atthakatha**. vol 1 part 2. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.

- ____. ๒๕๓๗ ข. พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๓ มหาวีถังค์ ปฐมภาค – ทุติยภาคและอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมากุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1994 b. **Thai Version of Vinayapitaka and Its Atthakatha.** vol 1 part 3. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- ____. ๒๕๓๗ ค. พระวินัยปิฎก เล่ม ๖ จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมากุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1994 c. **Thai Version of Vinayapitaka and Its Atthakatha.** vol 6. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- ____. ๒๕๓๗ ง. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย นิทานวรรค เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมากุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1994 d. **Thai Version of Suttantapitaka (Sanyuttanikaya Nidanavagga) and Its Atthakatha.** vol 2. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- ____. ๒๕๓๗ จ. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ทุกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมากุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1994 e. **Thai Version of Suttantapitaka (Anguttaranikaya) and Its Atthakatha.** vol 1 part 2. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- ____. ๒๕๓๗ ฉ. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๓ ภาค ๕. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมากุฏราชวิทยาลัย. / Mahamakut Buddhist University. 1994 f. **Thai Version of Suttantapitaka (Khuddakanikaya) and Its Atthakatha.** vol 3 part 5. 3rd reprinted. Bangkok: Mahamakut Buddhist U. Press.
- เมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระ. ๒๕๓๓. **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรณการเพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเรือง มีฤกษ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๓๓) / Medhidharmaporn (Prayoon Dhammacitto), Phra. 1990. **Rabiab Kanpokkhong Ganasong Thai.** Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๖. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์. / Royal Institute. 2003. **Photcananukrom Chabab Rajabandityasathan.** Bangkok: Nanmee.
- สมพร พรหมหิตาธร. ๒๕๓๙. **อาญาวัต อาญาบ้าน.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม. / Somporn Phromhitathorn. 1996. **Ayawat-Ayaban.** 2nd reprinted. Bangkok: Nitidham.
- สยาม แสนขัติ. ๒๕๔๙. **สยามวงศ์ในลังกาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากกรุงศรีอยุธยาสู่ลังกาทวีป.** กรุงเทพฯ: สหธรรมิก. / Syam Saenkhathat. 2006. **Syamvong nai Lanka Pravattisat Phra Buddhasasana chak Krungsri Ayuddhya su Lanka Dvipa.** Bangkok: Sahadhammik

- สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. ๒๕๔๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. / Sutthipong Tantayaphisansut. 1998. Phrarajabanyat Ganasong Kotkrasuang Kotmahatherasamakhom Phromduay Rabiap lae Khamsang kiawkap Kankhanasong lae Kansasana. Bangkok: Department of Religious Affaris.
- สุรัสวดี ราชสกุลชัย. ๒๕๔๓. การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จามจุรี. / Suratsawadee Ratchasakulchai. 2000. Kanwangpan lae kankuabkoom tang kanborihan. Bangkok: chamchuree.
- แสวง อุดมศรี. ๒๕๓๓. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. / Sawaeng Udomsri. 1990. Kanprokkrong Ganasong Thai. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.
- Bright TV. Bright News [Online]. แหล่งที่มา: www.brighttv.co.th/th/news/คสชเห็นชอบ พรบ. อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
- คมชัดลึก, ผิดพระธรรม พระทำผิด?. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เนชั่นแนล]. ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗. / Khom-Chat-Luk, Phit Phradharm Phra Thamphit? [National TV]. 18 July 2014.